

Muhamed Mufaku (2021). Figura Shqiptare në Lindjen e Mesme Shekujt XVI-XX, Shkup:Logos A

Interesimi i lexuesit shqiptarë për tu njohur me shtetin osman, në veçanti me burokratët që shërbyen në këtë shtet dita ditës po rritet. Këtij interesimi i është përgjigjur edhe Akademiku dhe profesori i mirënjohur Muhamed Mufaku, me librin e tij të fundit, “Figura Shqiptare në Lindjen e Mesme Shekujt XVI-XX”, botuar nga shtëpia botuese Logos-A Shkup, 2021.

Siç thekson autori në hyrje, ky libër është një përmbledhje e punimeve shkencore dhe vështirime të botuara në gjuhën arabe dhe shqipe. Në fokus ka mbi 20 personalitete shqiptare që shërbyen në botën arabe nga pozita e Sadrazamit, Pashait dhe funksioneve tjera gjatë periudhës së sundimit osman dhe pas ramjes së administratës osmane në këto hapësira.

Mbarështimi i lëndës që përbën këtë monografi të personaliteteve shqiptare në lindjen e mesme ofron informacion të vyeshëm edhe për historinë e qyteteve të lindjes, ku shërbyen dhe vepruan këto personalitete. Autori me kompetencë shkencore jep të dhëna mbi kontributet e Pashallarëve shqiptar në zhvillimin infrastrukturor dhe ekonomik të qyteteve ku ata shërbyen. Është rasti me Halepin dhe ndërtimet e haneve, kajsarijeve, pazareve etj. të Mehmet Pashë Dukagjinit. Apo, imaretet e Ahmet Pashë Arnautit, i cili shërbeu në periudhën e Sulltan Muratit IV (1623-1640) dhe që në historinë e periudhës klasike osmane njihet për kontributet infrastrukturorë në hyrja të Damaskut dhe personaliteteve tjera që janë pjesë e shtjellimit të librit.

Duke qenë se autori një pjesë të jetës së tij e kaluar në botën arabe si profesor universitar ka plotësuar një boshllëk bibliografik për sa i përket trajtimit të këtyre figurave shqiptare. Sidomos, kur dihet se numri i studiuesve shqiptarë që merren me historinë dhe kulturën e lindjes së mesme është shumë i vogël. Një cilësi që ia shton edhe më shumë vlerën punimeve të M. Mufakut është edhe informacioni mbi gjendjen dhe fatin e imareteve të ndërtuara nga pashallarët shqiptar, që në të shumtën e rasteve mësojmë se, me vendime të ministrive përkatëse u është ndërruar natyra e shërbimit dhe mund të thuhet se u është humbur gjurma. Rasti më pikant është ai me imaretin e Ahmet Pashë Arnautit në Damsk, i cili në vitin 1949 u shndërrua në shkollë fillore dhe në vitin 1959 pushoi së funksionuari.

Autori ka ndjekur edhe gjurmët e mbetjeve varrezore të dy personaliteteve shqiptare. Mahmud Pashë Aranuti (Shqiptari), i cili kishte shërbyer në Tripol të Sirisë dhe në qytetin e Hama-s, ku edhe u varros (v.1658) dhe Kara Mahmud Pasha, i cili ishte dy herë sadriazam i Perandorisë osmane gjatë periudhës më të vështirë të perandorisë osmane, e njohur edhe si periudha e Tegajjurit (dekadencës). Ky i fundit, pas tërheqjes nga pozita e Sadriazamit më 1655, gjatë rrugës për në Haxh vdes në Hama, ku edhe varroset. 3 vite më vonë vdes edhe Mahmud Pashë Arnauti dhe që të dy ishin varrosur pranë xhamisë *Arnaut* në Hama. Por, që në vitin 1969 me qëllim të rikonstruktimit të xhamisë dhe zonës përreth, Ministria e Vakëfe merr vendim për transferimin e varreve në Muzeun Etnografik të Hama-s.

M. Mufaku, ka prezantuar personalitetet shqiptare që zënë vend në veprën e historianit arab En-nehrevalit. Një personalitet tjetër me shumë interes për historinë shqiptare dhe jo vetëm, është ai i Mehmet Ali Pashë Kavalla (1769-1849), i cili konsiderohet si njëri nga personalitetet më të mëdha shqiptare që identifikohet me botën arabe. Siç dihet ai, njihet edhe për reformat radikale dhe shumë të suksesshme në Egjipt dhe në provincat që përbënin levantin (Palestinë, Liban, Siri dhe Jordani), ku për herë të parë në histori të kësaj hapësire administrative osmane themelohen këshillat bashkiak. Autori në mënyrë kronologjike ka trajtuar ngritjen e Mehmet Ali Pashë Kavallës nga ushtari i thjeshtë në Vali osman të Egjiptit e deri në themelimin e dinastisë shqiptare, e cila e drejtoi me Egjiptin deri në vitet e 50ta të shekullit të kaluar.

Kontributet e pashallarëve dhe zyrtarëve osman të hierarkisë më të ulët me origjinë shqiptare që shërbyen në botën arabe kanë bërë që edhe politikat dhe zhvillimet që lidheshin me shqiptarët dhe Shqipërinë të zënë një vend të çmuar në shtypin vendor të kohës. Kolumnet dhe analizat që kanë të bëjnë me mytesarifin e Jerusalemit, Mehdi Bej Frashërin dhe themeluesin e shtetit shqiptar, Ismail Qemal Bej Vlorës janë pjesë e shtjellimit të këtij libri.

Autori ka marrë në konsideratë edhe trajtimin e personaliteteve shqiptare që vepruan në botën arabe pas ramjes së perandorisë osmane. Nga shtjellimi i lëndës shohim se, ata ishin pjesë integrale e shteteve dhe qyteteve ku vepruan, duke qenë pjesëmarrës direkt edhe në luftëra, siç është rasti me luftën Arabo-Izraelite të vitit 1948.

Libri, *Figura Shqiptare në Lindjen e Mesme (shekujt XVI-XX)*, i autorit Muhamet Mufaku, përmban të dhëna me interes për historinë e zhvillimit të qytetit osman dhe kontributet e figurave shqiptare në

zhvillimin e tyre, histori të personaliteteve shqiptare për një interval kohor prej 4 shekujsh. Njëherësh, në këtë libër ofrohet edhe informacion i vyeshëm për tre gjenerata shqiptare që identifikohen me lindjen e Mesme, si dhe për personalitete politike dhe autoritete shkencore me prejardhje shqiptare që kishin frekuentuar dhe qëndruar në lindjen e mesme.

Agron Islami